

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

“ ___ ” _____ 201__ р

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 242 “Туризм”
за магістерською програмою професійного спрямування
«Економіка та організація туристичною діяльністю»
на тему: «РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМНИЦТВА У СІЛЬСЬКОМУ ТУРИЗМІ»

Виконавець:

студентка 6 курсу 21 групи ЦЗФН
Кіцканян-Саледінова Юлія Володимирівна _____
/підпис/

Науковий керівник:

Доктор економічних наук, професор
Семенов Василії Федорович

/підпис/

Одеса - 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методичні засади розвитку підприємництва у сільському туризмі.....	7
1.1. Сутність, значення та теоретичні засади дослідження сільського туризму.....	7
1.2. Методичні підходи до оцінки природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського туризму.....	20
1.3. Концептуальні засади розвитку підприємництва в сільському туризмі.....	30
Висновки до розділу 1.....	41
РОЗДІЛ 2. Сучасні тенденції розвитку сільського туризму.....	43
2.1. Поліфункціональний характер розвитку сільського туризму.....	43
2.2. Оцінка особливостей і тенденцій розвитку відпочинку в сільській місцевості.....	52
2.3. Організаційні форми та інституції підприємницької діяльності в сільському туризмі.....	61
Висновки до розділу 2.....	68
РОЗДІЛ 3. Організаційно-економічні заходи стимулювання підприємництва у сільському туризмі.....	69
3.1. Соціально-економічна ефективність і модель розвитку сільського туризму в регіонах.....	69
3.2. Напрями створення й утримання конкурентних переваг суб'єктів сільського туризму.....	77
3.3. Екологізація інституційної інфраструктури сільського туризму.....	84
Висновки до розділу 3.....	91
ВИСНОВКИ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	96
ДОДАТКИ.....	102

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сільський туризм покликаний: розвантажити насичені туристами регіони; збільшити кількість об'єктів сільського туризму в регіоні; підвищити ступінь обізнаності і кваліфікацію працівників, що зайняті у сфері туристичної галузі на селі; підвищити рівень свідомості туристів і пересічних громадян, зокрема, екологоорієнтованими заходами з елементами просвітництва. Без належної підтримки, незавершеності нормативно-правової бази регулювання, відсутності концептуального та інституціонального забезпечення державної регіональної політики, цей вид туристичної діяльності сьогодні функціонує винятково за рахунок особистої ініціативи та адаптивного ресурсу сільського населення, вагомо впливаючи на соціально-економічний розвиток сільських територій.

Підприємницька діяльність в сфері сільського туризму є дієвим засобом диверсифікації сільської економіки, впровадження у сільський простір дедалі більшої кількості функцій несільськогосподарського призначення, що забезпечує рух монофункціональної економіки до поліфункціональної, підвищення рівня зайнятості і якості життя сільського населення. Це формує об'єктивну необхідність формування ефективних механізмів стимулювання та підтримки підприємництва в сфері сільського туризму.

Значний внесок у економічні, екологічні, географічні, краєзнавчі, соціологічні тощо дослідження проблеми розвитку сільського туризму та стимулювання підприємництва у цій галузі зробили: П. Брижак, В. Васильєв, П. Горішевський, К. Дронг, Ю. Дядечко, В. Кифяк, С. Кузик, М. Крачило, С. Медлік, В. Семенов, Я. Сікора, В. Смаль, Т. Ткаченко та інші українські й зарубіжні вчені.

Віддаючи належне науковим доробкам наведених авторів необхідно відзначити, що комплексне дослідження особливостей розвитку підприємництва у сфері сільського туризму розкриті не у належному

обсязі. Зазначене зумовлює необхідність формування базових підходів до становлення сільського туризму, який на сьогодні ні організаційно, ні функціонально не відповідає вимогам, насамперед, певним стандартам якості і конкурентоспроможності, а існуючі напрацювання не доведені до рівня практичного використання. Актуальність зазначених проблем, необхідність їх комплексного та системного дослідження зумовили вибір теми дослідження, мету та завдання кваліфікаційної роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є наукове обґрунтування теоретико-методичних засад та прикладних положень, формування підприємництва в сільському туризмі на рівні регіонів.

Для реалізації мети дослідження необхідно було вирішити низку взаємопов'язаних завдань:

- розкрити теоретичну сутність та зміст сільського туризму;
- сформувати наукові підходи до оцінки природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського туризму
- обґрунтувати концептуальні засади розвитку і регулювання підприємництва в сільському туризмі.

- визначити мету, мотивацію та поліфункціональність сільського туризму;
- провести аналіз основних тенденцій розвитку відпочинку в сільській місцевості;
- дослідити організаційні форми та інституції підприємницької діяльності в сільському туризмі
- узагальнити методика оцінки соціально-економічної ефективності розвитку сільського туризму;
- визначити перспективні напрями удосконалення організаційно – економічних заходів стимулювання і підтримки суб'єктів сільського туризму.
- обґрунтувати пропозиції щодо формування інституційної інфраструктури сільського туризму шляхом екологізації

підприємницької діяльності в його сфері.

Об'єктом дослідження є процеси стимулювання і підтримки підприємництва у сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону.

Предметом дослідження є теоретико-методичні положення та практичні рекомендації формування щодо особливостей розвитку підприємництва у сільському туризмі.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною базою дослідження стали положення економічної теорії, макро- та мікроекономіки, теорії управління, праці

провідних вітчизняних і зарубіжних науковців із питань сталого розвитку та формування підприємництва в сфері сільського туризму.

Використовувалися як традиційні, так і нові методи дослідження: системний, порівняльний, узагальнення й систематизації; розрахунково-аналітичні, економіко-математичні, системного аналізу та синтезу; процесний і програмно-цільовий підходи; картографічні, графічні й табличні методи.

Інформаційно-нормативною базою дослідження стали закони України, Укази Президента України, нормативні документи Кабінету Міністрів України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, офіційні матеріали та публікації міжнародних організацій, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених.

Наукова новизна одержаних результатів визначається особистим виконанням актуального наукового завдання в галузі туризму, що полягає у розробці й обґрунтуванні теоретичних і науково - методичних засад, а також практичних рекомендацій щодо формування і стимулювання підприємництва у сфері сільського туризму в регіоні, використанні його потенціалу з метою сталого розвитку сільських територій.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає в тому, що

запропоновані теоретико-методологічні положення, науково-практичні рекомендації та висновки можуть бути використані для реалізації програм розвитку сільського туризму

ВИСНОВКИ

Отримані результати дають можливість сформулювати висновки, що мають теоретичне і практичне значення та свідчать про досягнення мети дослідження й виконання поставлених завдань.

1. Одним із пріоритетних шляхів подолання кризи, що склалась в аграрному секторі, є активізація сільського населення до підприємницької діяльності в невиробничій сфері сільського туризму як форми активної та ефективної самозайнятості людини.

2. Становлення та розвиток сільського туризму як альтернативний вид господарської діяльності сприяє системному вирішенню соціально-економічних проблем, пов'язаних із відтворенням трудового потенціалу в аграрній сфері, формуванням нових напрямів виробництва й реалізації сільськогосподарської продукції, підвищенням зайнятості, зростанням доходів та підвищенням його життєвого рівня населення.

3. У кваліфікаційній роботі доведено, що оптимальним є авторське визначення поняття «сільський туризм» це «майже всі форми відпочинку, що проходять у сільській місцевості: сільських будинках (дворах) або фермах, або загалом у сільській місцевості, але не включає відпочинок на особливих рекреаційних територіях таких, як національні парки, лісові зони».

4. Розроблено методичні підходи до оцінки природно-ресурсного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму регіонів, які базуються на визначених методах дослідження та враховують оцінку як природних ресурсів, так і природних умов регіону, що слугує основою для розробки організаційно-економічних заходів гарантування безпеки та результативності відтворення і збереження природно-ресурсного потенціалу регіону.

5. Сформована концепція ефективного розвитку об'єктів сільського туризму, що передбачає виділення конкретних напрямів, у межах яких мають обґрунтовуватися завдання та методи їх реалізації. До них

відносяться: формування позитивного міжнародного іміджу галузі, визначення сприятливого бізнес-середовища, стимулювання інвестиційної діяльності, сталий підхід до використання природних ресурсів, а також формування ефективної системи управління.

6. Розвиток туристичних регіонів та збереження їх природно-ресурсного потенціалу великою мірою залежить від діяльності підприємств сільського туризму. Пріоритетним є вирішення соціально-економічних проблем села, що передбачає зниження рівня безробіття, відтворення трудового потенціалу, уповільнення міграційних процесів, підвищення рівня інфраструктурного забезпечення регіону тощо. У зв'язку з цим передумовою сталого розвитку сільських територій є стимулювання і підтримка підприємництва у сфері сільського зеленого туризму на рівні регіону

7. Встановлено, що підґрунтям формування дієвих регіональних механізмів стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму є теоретико-методологічні та організаційно-економічні аспекти. За допомогою зазначеного методичного інструментарію дослідження можна визначати пріоритетні регіони розвитку сільського зеленого туризму та напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму стимулювання і підтримки підприємництва у цій галузі на рівні регіону.

8. Запропоновано концептуальні підходи до здійснення процесу стимулювання і підтримки підприємництва у сфері сільського зеленого туризму шляхом формування дієвих регіональних механізмів в основу яких покладено організаційні та економічні методи стимулювання сільських підприємств, що створить передумови ефективного їх функціонування та підвищить конкурентоспроможність регіону. Доведено, що розвиток досліджуваного виду туризму в регіонах України на умовах розвитку підприємництва залежить від взаємоузгодженості підприємців (які забезпечують реалізацію їх потреб) та інтересів туристів (які створюють попит у даній сфері).

9. Розвиток туризму зумовлює як позитивні, так і негативні наслідки для

НПС. Посилення негативної дії туризму на довкілля, збільшення кількості одночасних відвідувачів в межах найпривабливіших туристичних зон та ряд інших факторів зумовили необхідність розвитку екологічно-орієнтованого (в тому числі сільського) туризму, як важливої складової проведення екологізації туристичної галузі.

10. Для того, щоб екологічно-орієнтований туризм, зокрема - сільський, набув в Україні ще більшого поширення і став важливим компонентом економічного добробуту родини кожного сільського господаря, необхідна тісна співпраця органів державного та місцевого самоврядування, громадських організацій і господарств. Для досягнення даної мети в Україні необхідно створити сприятливе для сільського населення, прозоре та дієве нормативно-правове поле, а також механізми контролю за виконанням чинного законодавства

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». К.: НІСД, 2016. 688 с.
2. Асоціація готельних об'єднань та готелів міст України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://mydim.ua/information/union/hotelinua/>
3. Бабкин А. В. Специальные виды туризма. Електронний ресурс. Режим доступу: http://tourlib.net/books_tourism/babkin08.htm
4. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія. К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. 395 с.
5. Биркович В. І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України. Стратегічні пріоритети.
6. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів: монографія. Львів: ІРД НАН України, 2006. 288 с.
7. Волошенко С. С. Агротуризм як форма підприємництва в сільській місцевості регіону. Науковий вісник Ужгородського університету. 2011. Серія Економіка. Спецвипуск 33. Частина 3. С. 29–35.
8. Гештальти соціально-економічних систем: монографія / О.В. Мосієнко, Є.І. Ходаківський, В.В. Вольська та ін.; за ред. Є.І. Ходаківського. Житомир: Рута, 2016. 226 с/
9. Горіна Г. О. Концепція формування та управління розвитком ринку туристичних послуг в умовах просторової поляризації. Інвестиції: практика та досвід. 2017. №2. С. 16–21.
10. Гоцелюк А. Ю. Сільський зелений туризм – пріоритетний напрям диверсифікації економіки сільських територій Миколаївської області. Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету, 2014. №2. Т. 2. С. 174–177.
11. Горішевський П. А., Васильєв В.П., Зінько Ю.В. Сільський зелений ту-

ризм: організація надання послуг гостинності. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2003. – 148 с

12. Егоров О.И. Зарубежный опыт региональной науки, региональной политики и территориального развития // Регион: экономика и социология.- 2006.- №1. – с. 155-162.

13.Економічна оцінка природного багатства України: монографія; за заг. ред. акад. НАН України, д.е.н., проф. Пирожкова С. І.; акад. НААН України, д.е.н., проф. М. А. Хвесика. К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2015

14. Закон України «Про особисте селянське господарство». №742-IV від 15 травня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. №29. Ст. 232.

15.Закон України «Про стандартизацію». №1315-VII від 05.06.2014 р. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1315->

16.Закон України «Про туризм». №324/95-ВР від 15 вересня 1995 р. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>

17.Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15 травня 2003 року № 742-У // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 29. - Ст. 232.

18.Закон України «Про підприємництво» від 6 жовтня 1999 року № 1121-XIV // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1991. - № 14. - С. 168.

19.Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» // Уряд.кур'єр. - 1996. - 29черв. - С.1-2.

20.Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р.№2210-III //Відом. Верховної Ради України. - 2001. - №12.

21.Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм»// Урядовий кур'єр. - 2003. - №244. - с.15-19.

22. Зорин И. В., Квартальнов В. А. Энциклопедия туризма. М.: Финансы и статистика, 2003. 368 с.

23. Іванова В. Г. «Сільський туризм» як категорія науки адміністративного права та законодавства України. Право і суспільство. 2010. №3. С. 119

.24Іванова В. Г. «Сільський туризм» як категорія науки адміністративного

- права та законодавства України. Право і суспільство. 2010. №3. С. 119–125.
25. Ігнатенко Н. Г., Руденко В. П. Природно-ресурсний потенціал. Географічний аналіз та синтез. Львів: Вища школа, 1986. 164 с.
26. Карий О.І., Панас Я.В. Місцеві ініціативи та залучення громадськості до здійснення місцевого самоврядування: навч. посіб. для посадових осіб місцевого самоврядування. К.: ВІ ЕН ЕЙ, 2015. 176 с. С. 14
27. Кифяк В. Ф. Організація туризму: навчальний посібник. Чернівці: Книги – XXI, 2008. 344 с. Коробка С. В. Зелений туризм як фактор підвищення конкурентоспроможності сільської місцевості. Економіка. Управління. Інновації. 2012. №1 (7). Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/korobka.htm
28. Костриця М. М. Сільський туризм: теорія, методологія, практика: монографія / за наук. керівництвом і ред. проф. Є. І. Ходаківського, проф. Ю. С. Цал-Цалка. Житомир: ЖДТУ, 2006. 196 с.
29. Кудла Н. Є. Багатофункціональний розвиток сільських територій від базових ідей до активізації місцевого підприємництва. Економіка України. 2008.-. С. 62–71.
30. Корнієнко О.М. Економічна безпека туристичної сфери України в умовах глобалізації: монографія / О.М. Корнієнко, В.О. Ткач. - Запоріжжя, 2011. - 120 с.].
31. Махсма М. Б. Неформальна зайнятість селян України / М.Б. Махсма // Бізнесінформ. – 2013. – № 7. – С. 175-180.
32. Могильник Л. П. Правове регулювання сільського зеленого туризму в Україні та досвід зарубіжних країн. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування. Київ, 2011. Вип. 163. Ч. 1. С. 86–89.
33. Мосієнко О.В., Ходаківський Є.І., Вольська В.В та ін. Гештальти соціально-економічних систем: монографія // Житомир: Рута, 2016. 226 с.
34. Мокляк А. В. Туристські ресурси для потреб іноземного туризму в Україні (у контексті українсько-польських туристичних зв'язків):

автореф. дис. к.г.н. К., 2014. 17 с.

35. Науково-методичні засади управління розвитком економіки курортно-рекреаційних підприємств, ринків, територій: монографія; за ред. проф. М. В. Гудзь. Бердянськ: БДПУ, 2014. С. 200–201.

36. Ніколаєв К. Д. Екологізація та розвиток сільського зеленого туризму в Україні: монографія. К.: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. 153 с. Офіційний веб-портал Верховної ради України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

37. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. – К.: «Основи», 2000. – 198 с.

38. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації. Електронний ресурс. Режим доступу: www.unwto.org

39. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

125.

40. Панюк Т., Лукомська О. Аналіз туристичної галузі України в контексті розвитку сільського зеленого туризму. Вісник Приазовського державного технічного університету, 2016. №2(31). С. 78–85.

41. Папп В. В. Сільський зелений туризм як пріоритетний напрям розвитку сільських територій України. Агросвіт №18. 2015. С. 17–22. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.agrosvit.info/pdf/18_2015/4.pdf

42. Пітюлич М. М., Михайлюк І. І. Особливості функціонування сільського туризму в Україні та досвід європейських країн. Науковий вісник Ужгородського нац. Університету. Серія Економіка. 2011. Спецвип. 33. Ч. 3. С. 154–158.

43. Пінчук Т.А. Розвиток та ефективність туристичних послуг аграрних підприємств регіону. Дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук.: спец. Херсон, 2007. 217 с.

44. Кужель В.В. Інноваційні інструменти розвитку підприємств сільського (зеленого) туризму в Україні/В.В.Кужель// " Ефективна економіка.

- Науковий журнал. – 2015. - №5. – Режим доступу до журн.:
<http://www.economy.nauka.com.ua/?n=6&y=2015>
45. Родова садиба: економіка, технології, комунікації, екологія: навч. посіб.
/ М.Л. Васильєв, Г. Грабар, С.В. Молодецька, М.Ф. Плотнікова. Житомир:
Рута, 2017. 272 с
46. Семенов В.Ф. Основні схеми і напрями регулювання сфери рекреації і
туризму в країнах ЄС Економічний аналіз, Тернопіль,ТНЕУ,Том 27, № 4
(2017)с. 83-90
47. Семенов В.Ф. Пріоритети в'їзного міжнародного туризму в контексті
завдань регіонального розвитку // Науковий журнал Економіка і Фінанси
№4, 2018 // Дніпро, 2018, 235 с., С. 136-146
48. Семенов В.Ф. Засади просторового розвитку українського агробізнесу з
урахуванням процесів транснаціоналізації/ О.О.Корогодова, В.Ф. Семенов
// Економічний вісник НТУУ «КПІ» № 15 (2018), С.
49. Семенов В.Ф. Екологізація економіки регіону./ Семенов В.Ф. // Одеса:
Оптимум, 2003. – 238 с.
50. Сільський зелений туризм або відпочинок у селі: поради початківцям.
Співпраця сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Вип.
№2. К.: Дім, сад, город, 2006. 64 с.
51. Соколова Н. В. Природно-ресурсний потенціал території: содержание
поняття, методи оцінки. Вестник Ленинградского университета. Вып. 3.
1988. С. 125–130.
52. Сонько С. П., Новікова Т. П. Про змістовне насичення
терміна
«зелений туризм». Збірник тез III Міжвузівської наукової конференції
«Екологія – шляхи гармонізації відносин природи та суспільства»; ред.
Непочатенко О. О. Ред-вид. центр УНУС. Умань, 2012. С. 104–106.
53. Степанюк А.В. Пізнання задля виживання людства на Землі. Надихаємо
на дії. 2009. № 4(2). С. 13-16].
54. Тищук І. В. Зелений туризм: сутність та визначення поняття.

Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія; за наук. ред. проф. Волошина І. М. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2016. 392 с. С. 114–125.

55. Тищук І. В., Матвійчук Л. Ю. Інституціональне середовище розвитку зеленого туризму в Україні. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія; за наук. ред. проф. Волошина І. М. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2015. 328 с. С. 105–117.

56.Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. 2-ге вид., випр. та доповн. К.: КНТЕУ, 2009. 463

57.Управління регіональним розвитком туризму. За заг. ред. Семенова В. Ф., Електронний ресурс. Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/semenov84.htm.

58. Чижевский А.Л. Физические фактору исторического процесса. М.: Калуга - Марс, 1924. 76 с, с. 24

59. Towards quality rural tourism: Integrated Quality Management (IQM) of rural tourism destination. European Commission. Luxembourg, 1999. 75 p.

60.Travel & Tourism Economic Impact 2016 Annual Update Summary.Електронний ресурс.